

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Peer Review Refereed Research Journal

(Ed. Dr. Anurag Dutt)
(Ed. 5.0)

VOLUME - I ISSUE - III
OCT. TO DEC. 2020

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Peer Review Refereed Research Journal

Editor
Dr. Sadashiv H. Sarkate

● **Mailing Address** ●

Dr. Sadashiv H. Sarkate

Editor : POWER OF KNOWLEDGE

Head of Dept. Marathi

Art's & Science College, Shivajinagar, Gadhi, Tq. Georai Dist. Beed-431 143 (M.S.)

Cell. No. 9420029115 / 7875827115

**Email : powerofknowledge3@gmail.com /
shsarkate@gmail.com**

Price : Rs. 300/-
Annual Subscription: Rs. 1000/-

24	नंदुरबार जिल्ह्यातील आदिवासी शेतकऱ्यांच्या कृषी उत्पादनाची प्रवृत्ती (कालखंड २००९-१० ते २०१८-१९)	प्रा.डॉ. वायसे शामराव भगवान	107-113
25	नोबेल पारितोषिक विजेते : डॉ.अभिजीत बॅनर्जी	डॉ.श्री.धेडे डी.आर.	114-120
26	मध्ययुगीन भारत : इतिहास साधन एक अभ्यास	डॉ.देवकाते बी.एन.	121-125
27	डॉ.महंमद इक्बाल:एक थोर भारतीय राजकीय विचारवंत	प्रा. डॉ. शहाजहान शेख	126-128
28	महाराज सयाजीराव गायकवाड यांचे शैक्षणिक कार्य	प्रा.डॉ. निलीमा राऊत	129-134
29	भारतीय क्रांतीकारकांच्या कार्याचे परिक्षण	प्रा.डॉ.प्रमिला डी. भोयर	135-141
30	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचा स्त्रीविषयक दृष्टीकोन	प्रा.डॉ.निलीमा राऊत	142-147
31	मराठेकालीन वेटबिगारी	प्रा. शिंदे एच. ए.	148-150
32	पेशवेकालिन निवडक स्त्रिया व त्यांचे कार्य	प्रा.डॉ. जाधवर बी.डी.	151-154
33	आदिवासी समाजाच्या सामाजिक व सांस्कृतिक समस्या	डॉ. ज्ञानेश्वर काशिनाथ भामरे	155-159
34	वैश्वीकरण एवं लोक प्रिय संस्कृति - एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	डॉ.दिलीप कुमार सोनी	160-165
35	हुंडा-एक सामाजिक समस्या	प्रा.डॉ.आर.डी.खताळ	166-168
36	नैतिक मूल्यांच्या न्हासामुळे भारतीय कुटुंबव्यवस्था अडचणीत	डॉ.मारोती कोल्हे	169-171
37	पंचायत राज्य व्यवस्थेअंतर्गत महिलांचे सक्षमीकरण	डॉ.प्रा.अश्विनी अविनाश खापरे	172-175
38	भारतीय राजकारण : धर्मनिरपेक्षता	प्रा.डॉ.अर्जुन उबाळे	176-181
39	अण्वस्त्र निर्मिती जगासमोरील समस्या	प्रा. डॉ. शिवाजी दिवान	182-184
40	महात्मा गांधीजीचा शिक्षण विषयक दृष्टिकोन	डॉ संजय गोपाळराव ठवळ	185-190
41	दक्षिण आशियातील राजकारण आणि सार्क संघटनेतील भारताची भूमिका	प्रा. डॉ. अरुण पेंटावार	191-196
42	ग्रामसभांचे ग्रामविकासातील योगदान	सा.प्रा.डॉ. सांगळे भगवान श्रीपत	197-203
43	शारीरिक शिक्षण व खेळांची आवश्यकता व महत्त्व	डॉ.तनपुरे विश्वंभर श्रीराम	204-206

रा
डॉ.मनोह
विद्या विव
समुद्रपूर ि

प्रास्तावि

रा
देण्याचे व
ग्रामसुधार
आणि वि
आणि आ
भीक माग
अंगीकार
एकूणच
शोध निव
करणार व

आपला
लेखनीतून
आजच्या
अतिशय
ग्रामगीता

र
ग्रामीण उ
त्यांनी स
करण्याचे

अण्वस्त्र निर्मिती जगासमोरील समस्या

प्रा. डॉ. शिवाजी दिवान

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,

महिला महाविद्यालय, गेवराई ता. गेवराई जि. बीड

प्रस्तावना:

जगावर वर्चस्व निर्माण करणाऱ्या हेतूने विकसित राष्ट्रांनी अण्वस्त्र निर्मितीवर भर दिला. यामध्ये अमेरिका, रशिया, इंग्लंड, फ्रान्स आणि चीन या देशांचा समावेश होतो. परंतु दुसऱ्या महायुद्धाच्या शेवटी अमेरिकेने जपानच्या हिरोशिमा आणि नागासकी या दोन शहरांवर केलेल्या अनुबॉम्ब हल्ल्यामुळे जी प्रचंड जीवित आणि वित्तहाणी झाली. त्यावरून संपूर्ण जगाला अण्वस्त्राच्या विध्वंसक क्षमतेची साक्ष पटली. आणि जगातील राष्ट्रांनी शांतता प्रस्थापित होण्यासाठी अण्वस्त्र बंदी बाबत अनेक करार केले. वास्तविकरित्या मात्र या करारांचे पालन फारच कमी राष्ट्रांनी केले. याच्या उलट अण्वस्त्र निर्मितीवरच मोठ्याप्रमाणात विकसित राष्ट्रांनी भर दिला. यातून जगात अशांतता निर्माण होऊ लागली. अविकसित व विकसनशील राष्ट्रांनी विकसित राष्ट्रांकडून अण्वस्त्रांची खरेदी केली. यातून जागतिक पातळीवर अण्वस्त्र निर्मितीची जीवघेणी समस्या निर्माण झाली.

जगाच्या पाठीवर महासत्ता म्हणून विकास पावलेल्या (अमेरिका व सोव्हियत रशिया) या दोन्ही राष्ट्रांजवळ अण्वस्त्रांचे साठे असल्याने या दोन्ही महासत्तांमध्ये समतोल निर्माण होवू शकला. शीतयुद्धाच्या काळात ४६ प्रसंग असे उद्भवले जेव्हा अमेरिका आणि सोवियत संघ यांच्यात अणुयुद्ध होण्याची शक्यता निर्माण झाली होती, परंतु अण्वस्त्रांच्या साठ्यामुळे दोन्ही देशात अणुयुद्धाचा धोका टळला. यावरून हे स्पष्ट होते. अण्वस्त्रांचा प्रत्यक्षात वापर होण्यापेक्षा ते जवळ असणे महत्त्वाचे आहे. त्यामुळे संरक्षण होते त्याचबरोबर इतर राजकीय लाभ उठविता येतात. परिणामी अण्वस्त्र हे युद्धाचे साधन ठरण्यापेक्षा राजकीय साधन म्हणून अधिक उपयोगात आणले जात आहे.

अण्वस्त्र निर्मितीची कारणे : राष्ट्रा-राष्ट्रांमधील भिती आणि असुरक्षिततेचे वातावरण अण्वस्त्र स्पर्धेसाठी पोषक परिस्थिती निर्माण करते. भिती आणि असुरक्षितता हे कधीही न संपणारे चक्र आहे. या भितीपोटी राष्ट्रे संरक्षणावर लक्ष केंद्रित करतात. यातून आधुनिक शास्त्रास्त्रांची निर्मिती व नवीन संशोधनावर भर दिला जातो. एका राष्ट्राने संरक्षण खर्चात वाढ केली की, भितीपोटी दुसऱ्या राष्ट्रालाही संरक्षण खर्चात वाढ करावी लागते. यातूनच अण्वस्त्रांची मोठ्या प्रमाणात निर्मिती होते. आर्थिक फायद्याच्या दृष्टिकोनातून महासत्तांनी केलेला शस्त्रास्त्राचा व्यापार शस्त्रास्त्र स्पर्धा वाढविण्यासाठी कारणीभूत ठरला शस्त्रास्त्रांच्या व्यापारातील अमेरिका, रशिया, इंग्लंड, फ्रान्स, इटली हे मोठे खेळाडू आहेत. शस्त्रास्त्र व्यापारातील त्यांचा वाटा खालीलप्रमाणे आहे.

'दहशतवादाचा' धोका आज संपूर्ण जगाला भेडसावत आहे. या दहशतवाद्यांनी शस्त्रास्त्रांच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापारातूनच अमेरिकेसारख्या राष्ट्रांकडून शस्त्रास्त्रे प्राप्त केली असून त्याचा वापर दहशत निर्माण करण्यासाठी केला. अमेरिकेने पाकिस्तानला एफ-१६ आत्याधुनिक विमाने, हार्पून नावाची क्षेपणास्त्रे विकली तर भारताने रशियाकडून सुखॉय-३० नावाची लढाऊ विमाने, आणि फ्रान्सकडून घमिराजड नावाची विमाने खरेदी केली. यामुळे अमेरिका, रशिया, फ्रान्स या राष्ट्रांचा जरी काही प्रमाणात आर्थिक फायदा झाला असला तरी भारत आणि पाकिस्तानमध्ये मात्र शस्त्रास्त्र स्पर्धा वाढीस लागली हे मात्र खरे.

अण्वस्त्र स्पर्धेचे परिणाम :

A) अण्वस्त्र स्पर्धेमुळे जागतिक स्तरावर अनेक परिणाम झाले. शस्त्रास्त्रामुळे युद्धाचा धोका निर्माण झाला. ज्या राष्ट्रांमध्ये संरक्षणावर अधिक खर्च केला जातो. लष्करी सामर्थ्य वाढविण्यावर भर दिला जातो. तयाठिकाणी लष्करी अधिकाऱ्यांचा प्रभाव साहजिकच वाढलेला असतो तिथे लष्करशाही प्रस्तापित होण्याचा धोका असतो. असे हुकूमशहा राष्ट्राला युद्धाच्या दिशेने घेवून जातात. उदा. जपान व पाकिस्तान इत्यादी होत.

B) अण्वस्त्र खरेदी ही प्रचंड खार्चिक प्रक्रिया आहे. यासाठी राष्ट्रांना मोठी किंमत चुकवावी लागते. यामुळे गरीब आणि श्रीमंत राष्ट्रांतील दरी वाढत आहे. शस्त्रास्त्र स्पर्धेची झळ अमेरिकेच्या अर्थव्यवस्थेलाही सहन करावी लागली. सन १९६५ ते १९७० च्या काळात झालेल्या व्हियतनाम युद्धात अमेरिकेचे प्रचंड आर्थिक नुकसान झाले. संरक्षणावर केलेला भरमसाठी खर्च हा सोविएत रशियाच्या विघटनाला कारणीभूत ठरला. शस्त्रास्त्र स्पर्धेचे आर्थिक परिणाम भारत आणि पाकिस्तानलाही सहन करावे लागत आहेत. एकीकडे दोन्ही देशांतील गरिबी, बेरोजगारी, उपासमार, लोकसंख्या वाढत आहे. तर दुसरीकडे संरक्षणावरचा खर्च वाढत आहे. पाकिस्तानची अर्थव्यवस्था तर डबघाईला आली आहे. पाकिस्तान आपल्या एकूण राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या पाच टक्के भाग संरक्षणावर खर्च करत आहे. हेच चित्र बहुतांश विकसनशील राष्ट्रांमध्ये दिसून येते. उत्तर कोरियाची जनता गेल्या अनेक वर्षांपासून भीषण दुष्काळाचा सामना करत आहे. तर तेथील साम्यवादी शासन अण्वस्त्रांच्या विकासावर अब्जावधी रुपये खर्च करत आहे. सन १९९० च्या दशकानंतर दहशतवादाच्या वाढत्या प्रभावाचा सामना करण्यासाठी अनेक राष्ट्रांनी आपल्या संरक्षण खर्चात वाढ केली आहे.

C) अण्वस्त्र निर्मिती व खरेदी यावर होणारा खर्च हा समाज कल्याणकारी योजनांमध्ये कपात करून उभारला जातो. त्यामुळे आरोग्य, शिक्षण, गरीबी निर्मुलन, गृहबांधणी यासारख्या समाज कल्याणकारी क्षेत्रावर पुरेसा पैसा खर्च होत नाही. विकसनशील राष्ट्रात ११० राष्ट्रांचा समावेश होतो. या राष्ट्रांमधील ८०० दशलक्ष जनता गरीबी, उपासमार आणि शारीरिक वेदनांचा सामना करत आहे. सद्यस्थितीत जगामधील विकसनशील राष्ट्रे आपल्या एकूण उत्पन्नाच्या पाच ते पंधरा टक्के उत्पन्न राष्ट्रीय संरक्षणासाठी राखून ठेवतात. त्यामुळे सामाजिक विकासाच्या योजनांना पुरेसा निधी उपलब्ध करून दिला जात नाही.

थोडक्यात अण्वस्त्रांची निर्मिती ही जगासमोरील सर्वात मोठी समस्या बनलेली आहे. प्रथमतः विकसित

राष्ट्रांनी आर्थिक मिळकत आणि राजकीय दबाव यासाठी अण्वस्त्रांची निर्मिती केली आणि आपल्या गटातील देशांना ती घेण्यास भाग पाडले, परंतु अण्वस्त्रांच्या व शस्त्रास्त्रांच्या मोठ्या प्रमाणावरील निर्मितीमुळे दहशतवादासारखे प्रश्न निर्माण झाले. यातून अनेक देशांचे आतोनात नुकसान झाले. अमेरिकेसारख्या राष्ट्रालाही याच्या परिणामांना सामोरे जावे लागले. एकूणच परिस्थिती लक्षात घेता हे स्पष्ट होते की, अण्वस्त्रांच्या निर्मितीमुळे जागतिक पातळीवर अशांतता प्रस्तापित होवून भीतीचे वातावरण निर्माण झाले आहे. आधुनिक क्षेपणास्त्रामुळे लांब पर्यंत लक्ष्य गाठणे शक्य झाले आहे. त्यामुळे विध्वंसाचे प्रमाण, जीवित व वित्तहाणीचे प्रमाण मोठ्याप्रमाणात वाढले आहे. एकंदरीतच अण्वस्त्र निर्मिती ही जगाला शांततेकडून अशांततेकडे घेवून जात आहे.

संदर्भ :

- १) Vinaykumar Malhotra, International Relations (New Delhi), Anmol Publication, २००३.
- २) Adi Doctor, International Relations, New Delhi, Vikas Publication, १९७०.
- ३) Johri J.C., International Relations and Politics, Theoretical Perspective, New Delhi, Sterling, Publication, १९८१.
- ४) देवळाणकर शैलेंद्र-आंतरराष्ट्रीय संबंध, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगपुरा, औरंगाबाद, २०१४.
- ५) कुलकर्णी वि.जी. व सोमवंशी, आंतरराष्ट्रीय संबंध, कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.

